

2. Читання тексту (Текст читається учителем. Якщо у дітей є текст, вони можуть слідувати. Друге читання тексту проводиться кожним учнем самостійно).
3. Аналіз тексту.
4. Складання плану або заголовків до частин тексту.
5. Написання переказу.
6. Самоперевірка переказу учнем [3].

Отже, методично правильну підготовку до написання переказу із дотриманням усіх педагогічних умов, учнів шостого класу не матимуть труднощів під час його написання. Тому учителі-словесники повинні проводити різносторонню підготовку до відтворення учнями готових текстів: лексичну, орфографічну, пунктуаційну тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зелінська О. В. Види переказів та методика їх проведення. Київ: Міленіум, 2016. 222 с.
2. Караман О. М. Проведення переказу // Рідна мова. 2012. № 37. С. 14–17.
3. Методика навчання рідної мови в середніх навчальних закладах: підручник для студентів-філологів / за ред. М. І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2010. 316 с.
4. Палихата Е. Я. Методика написання переказів учнями основної школи // Наукові записки. Серія «Філологічна». 2012. № 31. С. 133–136.
5. Практикум з методики навчання української мови в загальноосвітніх закладах: посібник для студентів педагогічних університетів та інститутів / за ред. М. І. Пентиліук. Київ: Ленвіт, 2011. С. 200.
6. Синиця І. О. Особливості мовного оформлення учнями своїх думок // Українська мова і література в школі. 1976. № 3. С. 61–66.
7. Цінько С. Критерії відбору текстів для сприймання учнями на слух // УМЛШ. 2000. №4. С. 11–14.

Ференчук С.

Науковий керівник – доц. Дідук – Ступ'як Г.І.

ВИДИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

У вирішенні складних завдань національного виховання школярів велику роль відіграє різноманітна позакласна робота з рідної мови, що закріплює, поширює і поглиблює знання учнів.

Позакласна робота з української мови – важлива складова частина навчально-виховного процесу. Вона тісно пов'язана з класними заняттями, але не підміняє їх, хоч і розв'язує ті самі навчальні й виховні завдання, і в цьому відношенні є продовженням тієї роботи, яка проводиться на уроці. Відомо ж, як би майстерно не був проведений урок, він не може повністю забезпечити весь комплекс навчально-виховної місії. За межами уроку завжди залишається чимало питань, на висвітлення яких просто не залишається часу. Тому вчені-методисти О.М. Беляєв, Л.М. Варзацька, О.М. Горошкіна, А.Г. Галетова, А.В. Нікітіна, С.О. Караман, Е.Я. Палихата, М.І. Пентиліук, О.І. Потапенко вважають, що у ході позакласних заходів школярі удосконалюють мовну, мовленнєву, комунікативну, соціокультурну компетенції. Проте ця робота не повинна дублювати уроки або перетворюватися в спеціальні заняття з невстигаючими учнями. Особливостями позакласної роботи є відтворення мовних відомостей в науково-популярній формі для розширення кругозору учнів та формування з них всебічно розвиненої мовної особистості.

Відповідно до цього **метою** нашого дослідження є з'ясування місця, змісту і різних форм позакласної роботи у навчальному процесі з рідної мови.

Завдання позакласної роботи полягають у розширенні, поглибленні набутих на уроках мови знань, удосконалення умінь і навичок учнів; вихованні ініціативи, самостійності, творчих здібностей, інтересу до предмета.

Завданням позакласної роботи є: збагачення й розширення знань учнів з рідної мови, створення за висловленими В.О.Сухомлинського, інтелектуального фону, що сприяє свідомому й глибокому засвоєнню програмового матеріалу; поглиблення набутих на уроках мови знань, розвиток умінь і навичок усного і писемного мовлення; виховання ініціативи, самостійності, творчих здібностей, пізнавальних інтересів учнів; забезпечення виховної спрямованості предмета, що вивчається [10].

Уміло й цікаво проведені уроки позакласної роботи допомагають учням заглибитися в історію походження та значення слів, вивчення питання походження та значення слів, вивчити питання походження мови та значення слів, вивчити питання походження та значення мови, письма, збагнути розвиток словникового багатства нашої мови, її фразеології; учні глибше пізнають закони мови, повніше осмислюють художньо-зображальні засоби, привчаються працювати з доступною для них науково-популярною літературою з мовознавства, з різними типами словників, добирати потрібні матеріали, вчать виготовляти наочні посібники, редагувати матеріали до стінгазети, писати анотації, тези, реферати, працювати над удосконаленням свого усного і писемного мовлення [9].

Як зазначають вчені-методисти О.М. Беляєв, О.М. Горошкіна, С.О. Караман, Г.І. Дідук-Ступ'як, Е.Я.

Палихата, М.І. Пентиліук, Г.Р.Передрій, О.І. Потапенко та інші, у позакласній роботі важливим є принцип наступності й перспективності: плануючи позакласну роботу певного класу, вчитель враховує ті знання й навички, що їх одержали учні на уроках і в позаурочних заходах у попередніх класах. Одночасно позакласні заходи можуть готувати основу для кращого засвоєння матеріалу на уроках (в позаурочний час) до участі у факультативних заняттях. У позакласній роботі реалізується зв'язок теорії з практикою, учні збагачують свій словник, розвивають навички правильного висловлення думки, глибше оволодівають мовними нормами, вдосконалюють навички самоосвіти. У позакласній роботі реалізується принцип індивідуального підходу до учнів, ураховуються їх здібності, нахили [2; 5; 7].

Проте одночасно позакласна робота з мови має і свої специфічні принципи, а саме: врахування віку й ступеня підготовленості учнів до занять, взаємозв'язок позакласної роботи і класних занять, добровільність інтересу до вивчення мови, вибірковість, що виявляється у відсутності єдиної програми для позакласної роботи й дозволяє вчителю самому планувати її, виходячи з умов зацікавленості учнів, умов роботи школи, вікового складу учнів, а також залежно від програмового матеріалу, що вивчається. Цей самий принцип діє у виборі форм роботи. Принцип наукового підходу в проведенні позакласної роботи дозволяє ширше розкривати програмові теми, вивчати теми, не передбачені обов'язковою програмою, використовувати в позакласній роботі нові сучасні методи і форми роботи.

У зміст позакласної роботи входять найрізноманітніші питання – загальні відомості про мову, питання лексики, фразеології, ознайомлення із словниками, довідниками; викликає інтерес питання походження імен, прізвищ, географічних назв, топоніміка селища, району, області, аналіз діалектних особливостей у мові жителів даної місцевості; цікавить учнів збирання матеріалів про мовні явища і факти, надруковані у газетах, журналах, книгах.

Дослідження Г.І.Аркашина, С.В. Біди, П.І. Білоусенка, В.Є. Ляхоцького роблять опертя на те, що у старших класах позакласна робота передбачає ознайомлення з питаннями історії розвитку літературної мови, стилістики, культури мовлення, дослідження мовностилістичних особливостей творчості письменників-класиків і митців слова [1; 5].

Учені-методисти та вчителі-практики довели, що форми позакласної роботи в школі є різноманітними: одні з них проводяться постійно зі сталим складом учнів. Їх називають систематичними. До таких форм належать випуск стіннівок, підготовка усних журналів, мовних радіопередач, засідання мовного гуртка, робота в системі Малої академії наук (МАН).

До епізодичних форм належать олімпіади, тиждень української мови, мовні ранки (вечори), екскурсії до бібліотек, музеїв, редакцій, конкурси, виставки, мовні олімпіади, презентації лінгвістичної літератури, міжнародний дитячий конкурс з української мови імені Петра Яцика, захисти робіт в системі Малої академії наук [8].

Під час проходження педагогічної практики у загальноосвітній школі № 5 з поглибленим вивченням іноземних мов м. Тернополя на четвертому курсі, ми мали можливість пересвідчитися, що ці заходи можуть відбуватися як самостійні види позакласної роботи під керівництвом учителя словесника й залученого ним активу учнів, а можуть організовуватися гуртком, який таким чином популяризує свою роботу. Своєрідною рисою епізодичних форм позакласної роботи є масовість, проте глибшими й ефективнішими, звичайно, є ті, де робота відбувається систематично протягом тривалого періоду часу.

Найпоширенішими формами систематичної позакласної роботи є мовні гуртки. Плани роботи таких гуртків складаються вчителями-словесниками з урахуванням особистих інтересів, вікових особливостей, здібностей учнів. Велике значення на засіданнях мовного гуртка має інформація, не вміщена до шкільного підручника, що сприяє розширенню світогляду учнів, удосконаленню мовної, комунікативної компетенції. Хочемо запропонувати апробовану і проведenu нами позакласну роботу (мовного гуртка) у ЗОШ № 5 м. Тернополя із поглибленим вивченням іноземних мов.

Уважаємо, що зацікавити учнів мовним матеріалом можна тоді, коли тематика гуртка матиме так званий широкий профіль, тобто охоплюватиме кілька мовознавчих проблем: походження мови, виникнення і розвиток писемності, походження імен, географічних назв, розвиток значень слова, розвиток і збагачення словника в певну епоху [9].

Заняття гуртка може складатись з таких основних структурних елементів: вступне слово керівника гуртка, виступи гуртківців з відповідними повідомленнями (рефератами, доповідями), виконання всіма учасниками гуртка практичних завдань, відповіді на запитання, мовні ігри [10].

Протягом року проводяться один-два відкритих заняття, на які запрошують і не членів гуртка, такі засідання популяризують роботу гуртка, збуджують інтерес до вивчення мови і в інших учнів.

Успіх роботи мовного гуртка значною мірою залежить від того, наскільки продумує і вдало організовує її керівник. Він детально планує й готує кожне засідання, добирає потрібну літературу, наочні посібники, консультує гуртківців, навчає, як треба працювати над запропонованою літературою, як готувати реферат чи повідомлення, як добирати найбільш промовисті факти для ілюстрації теоретичних положень, де їх відшукати.

Проте вчитель ні в якому разі не повинен підміняти учнів, давати їм готовий виступ, інакше вони втрачають інтерес і потяг до роботи.

Потрібно, щоб робота гуртка не замикалася у вузьких рамках, а ставала здобутком інших класів, школи, тому робота його повинна популяризуватися оголошеннями, виступами гуртківців у стінній пресі, по радіо.

Є такі види роботи мовного гуртка: виготовлення таблиць, мовних плакатів, журнал, робота над діалектним матеріалом.

Отже, нами розглянуто основні форми позакласних занять з української мови. Як свідчать наукові дослідження та практика, ці форми поділяються на систематичні й епізодичні, індивідуальні та групові.

Найпоширенішими формами систематичної позакласної роботи є мовні гуртки, екскурсії; традиційними – мовні ранки й вечори, лінгвістичні вікторини тощо.

З метою підготовки учнівської молоді до активної діяльності в галузі науки й техніки, якісного оновлення змісту, форм і методів позашкільної освіти, пошуку і створення умов для підтримки талановитої молоді, задоволення потреб дітей та підлітків у професійному та суспільному самовизначенні, залучення учнівської молоді до систематичної науково-дослідницької експериментальної діяльності організована діяльність територіальних відділень Малої академії наук України (МАН). До наукової роботи залучаються здібні старшокласники за бажанням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аркашин Г. На заняттях мовного гуртка // УМІЛШ. – 1986. – № 4. – С. 62-65.
2. Біда С. Гурток української мови і літератури в школі // Дивослово. – 1996. – № 10. – С. 47-51.
3. Горошкіна О.М. Лінгводидактичні засади навчання української мови в старших класах природничо-математичного профілю. – Луганськ: Альма-матер, 2004. – 362 с.
4. Дідук Г.І. Використання нестандартних форм на уроках української мови // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка. – 2005. – № 3. – С. 142-148.
5. Методика навчання української мови в середніх навчальних закладах / За ред. М.І.Пентиліук: Підручник для студентів-філологів. – К.: Ленвіт, 2004. – 400 с.
6. Передрій Г.Р. Позакласна робота з української мови в 4-8 класах. – К.: Рад. школа, 1979. – 158 с.
7. Потапенко О.І. Гурткова робота з української мови в 4-8 класах. Посібник для вчителя. – К.: Рад. школа, 1989. – 110 с.